

Мундарижа

Тажриба ва самара

Жасурбек АТАНИЯЗОВ, Набидадин МАННОНОВ.
Тижорат банклари ва корхоналарнинг
интеграциялашувини кучайтириш 3

Саноат

Равшан ИСАЕВ. Тўқимачилик саноати корхоналарида
интеграциялашган сифат менежменти ва стратегик
бошқариш тизимининг концептуал асослари 7

Нуқтани назар

Қуатбай ИСМАЙЛОВ, Сарсенгалий БАЙЖАНОВ.
Аҳоли бандлиги – меҳнат ресурсларидан
самарали фойдаланиш манбаси 10

Инвестиция

Латофат КАРИЕВА. Модернизация шароитида
корхонанинг инвестицион фаолияти ва лойиҳаларини
бошқариш 14

Таҳлил

Баҳром МУРАДОВ, Азамат МУХИДДИНОВ.
Чармпойабзал саноатида маҳсулот ишлаб чиқариш
самарадорлигини таъминлашнинг назарий асослари 18

Бандлик

Бердимурод БОЗОРОВ, Жамшид ҚУШВАҚТОВ.
Ўзбекистон аҳолисининг ўсиши:
бандлик муаммоси ва унинг ечимлари 21

Аграр соҳа

Гўзал АДИЛОВА. Қишлоқ хўжалигини ривожлантириш
стратегиясининг устувор йўналишлари 25

Тараққиёт

Гулбахор СОЛИЕВА, Умиджон СУЛТОНБОЕВ.
Рақамли иқтисодиётда тижорат банклари фаолиятини
ривожлантириш йўналишлари 29

Кластер

Дилбар ХОДЖАЕВА. Кластер – рақобатбардош
иқтисодиётни шакллантирувчи восита сифатида 32

Корпоратив бошқарув

Отабек ГУЛЯМОВ, Илҳом ДЖУРАЕВ,
Исроил МИРЗАБАЕВ, Искандар НАРЗУЛЛАЕВ.
Корпоратив бошқарувнинг объектив аҳамияти
ва уни ривожлантириш масалалари 35

Маркетинг

Фотима БОБОХЎЖАЕВА.
Банк тизимида маркетингдан фойдаланишни
такомиллаштиришнинг айрим жиҳатлари 39

Таdqиқот

Жавлон ТОХИРОВ, Саиджон ҲАМИДОВ.
Бухоро шаҳрида турар-жой кўчмас мулкнинг турли
сегментлардаги ҳолати 42

Тажриба ва самара

Насиба ОМОНОВА.
Пахта тозалаш корхоналари ходимлари компетенциясини
ривожлантиришда жараёнли ёндашувни
қўллаш самарадорлиги 46

Банк фаолияти

Бекзод НАБИЕВ. Тижорат банкларининг молия
бозоридаги фаолиятини ривожлантириш масалалари 50

Бошқарув

Ширин ТУРСУНХОДЖАЕВА.
Молиявий рискларни интеграцион бошқарувда
“ҳар бир ходим – риск бошқарувчи” тамойилини асослаш 55

Жараён

Отабек БЕГМУЛЛАЕВ. Хусусийлаштириш ва давлат
тасарруфидан чиқариш ҳамда саноат корхоналарини
бозор шароитларига самарали мослаштиришнинг
ўзаро алоқаси 60

Инновация

Жамшид ЮЛДАШЕВ. Тижорат банклари
рақобатбардошлигини оширишнинг
инновацион стратегиялари 63

Ислоҳот

Шоҳида АРТИКОВА. Рақамли иқтисодиёт шароитида
хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш 68

Хориж тажрибаси

Юлдуз ХАДЖАЕВА. Корея Республикасида таълим
тизимини молиялаштириш ҳолати 71

Хизматлар соҳаси

Қудрат ДИЛМОНОВ. Хизмат кўрсатиш соҳасида
ўзини ўзи банд қилишнинг аҳоли турмуш
даражасига таъсири 74

Нигоҳ

Севара ШОДИЕВА. Ўзбекистон енгил саноатини барқарор
ривожлантириш 78

Содержание

Взгляд

Абубақр МУХАМЕТОВ, Камолиддин РАХМАТОВ,
Дилором МУХАМАДИЁРОВА,
Мухаммадқодир АБДУАЗИЗОВ.
Учет вознаграждений работникам по МСФО 81

Развитие

Гулнора САИДОВА, Камола ИБРАГИМОВА,
Лайло ИСАЕВА. Тенденции развития мирового
автомобильного рынка в условиях глобализации 89

Аналитика

Меҳроҳ ХАМРАЕВ.
Страхование туристического бизнеса 93

ТАҲРИР КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

ТАҲРИР КЕНГАШИ РАИСИ | ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА

Қаландар АБДУРАҲМОНОВ

ЎзР ФА академиги, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор
академик АН РУз., доктор экономических наук, профессор

ТАҲРИР КЕНГАШИ АЪЗОЛАРИ | ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА

Z. Kliment LAZARASHVILI (Климент ЛАЗАРАШВИЛИ), MBA, JD, PhD.

Georgian international University президенти (АҚШ)

Президент Georgian international University (США)

Gerhard FELDMAYER (Герхард ФЕЛДМАЙЕР)

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Германия)

доктор экономических наук, профессор (Германия)

Masato HIWATARI (Масато ХИВАТАРИ)

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Япония)

доктор экономических наук, профессор (Япония)

Sung Dong KI (Сунг Донг КИ)

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Корея Республикаси)

доктор экономических наук, профессор (Республика Корея)

Нагмет АИМБЕТОВ

ЎзР ФА академиги, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

академик АН РУз., доктор экономических наук, профессор

Юрий ОДЕГОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Россия)

доктор экономических наук, профессор (Россия)

Игорь БУТИКОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Фармонқул ЭГАМБЕРДИЕВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Мухиддин КАЛОНОВ

иқтисодиёт фанлари доктори,

доктор экономических наук

Адҳам БЕКМУРОДОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Мухиддин ПЎЛАТОВ

иқтисодиёт фанлари доктори

доктор экономических наук

Дурбек АХМЕДОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Бахтиёр ИСЛОМОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Баҳодир УМУРЗАКОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Кластер – рақобатбардош иқтисодиётни шакллантирувчи восита сифатида

Кластер как средство формирования конкурентоспособной экономики

Cluster – as a means of forming a competitive economy

Дилбар ХОДЖАЕВА,
БухДУ катта ўқитувчиси.

Аннотация

Мақолада миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини оширишда кластер механизмининг аҳамияти тадқиқ этилган. Рақобатбардош иқтисодиётни шакллантиришда кластер механизми тақдим этадиган имкониятлар ва афзалликлар кўрсатилган. Шунингдек, инновацион кластерларни ташиқил этиши ва ривожлантириши бўйича таклифлар келтирилган.

В статье рассматривается значение кластерного управления в повышении конкурентоспособности национальной экономики. Указываются возможности и преимущества, которые предлагает кластерный механизм. В процессе формирования конкурентоспособной экономики есть также предложения по организации и развитию инновационных кластеров.

The article examines the role of the cluster mechanism in increasing the competitiveness of the national economy. The opportunities and advantages offered by the cluster mechanism in the formation of a competitive economy are shown. There are also proposals for the establishment and development of innovative clusters.

Рақобатбардош иқтисодиётни шакллантиришнинг назарий ва амалий жиҳатларини тадқиқ этиш иқтисодий назариянинг энг асосий масалаларидан ҳисобланади. Илмий адабиётларда миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини ошириш, рақобатбардош иқтисодиётни шакллантириш масалалари атрофича ўрганилган ва унинг ўзига хос аҳамияти ҳамда ривожланиш хусусиятлари ёритилган.

“Билимларга асосланган иқтисодиёт”га ўтиш шароитида миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини ошириш тобора объектив зарурият касб этган масалалардан бирига айланмоқда. Мавзуга оид тадқиқот ишларида миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини оширишнинг зарурияти бозор муносабатларининг тобора чуқурлашиб бораёт-

ганлиги шароитида рақобат курашининг кескинлашуви, асосан хом-ашё экспортига қаратилган стратегиянинг жиддий чекланиши орқали юзага келиши қайд этилган.

Жаҳонда техника тараққиёти ва инновацияларга асосланган ишлаб чиқаришни ривожлантириш, иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш ҳамда барқарор ривожланишни таъминлаш орқали кўпроқ сифат кўрсаткичларига эришишга алоҳида эътибор қаратиламоқда.

Бугунги кунда рақобатбардош иқтисодиётни шакллантиришда кластер механизмидан фойдаланишнинг аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Кластерлар иқтисодий тараққиётнинг тезкор суръатларда ривожланишини таъминловчи ишлаб

Калит сўзлар: миллий иқтисодиёт, рақобатбардошлик, стратегия, кластер, инновация, иқтисодий ўсиш, инновацион кластер.

чиқаришни ташкил этишнинг интеграцион шаклидир. Кластерлаштириш жараёни эса иқтисодий сифатли равишда ислоҳ қилиш ва рақобатбардошлигини ошириш имконини берувчи бозор механизми ҳисобланади.

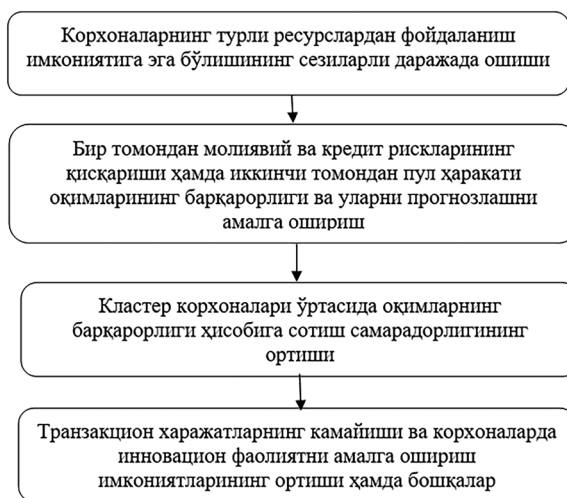
Профессор Т. Жўраевнинг фикрича, “иқтисодий ривожланишнинг анъанавий усуллари етарли даражада самарадорликни ва рақобатбардошликни таъминлай олмаётган ҳозирги даврда инновацион тараққиёт йўлига ўтиш янги иқтисодий тузилма “кластер”ларни жорий этишни тақозо этади” [2].

Иқтисодий кластерлар асосида ташкил этиш истиқболлари иқтисодийта кузатилаётган макроиқтисодий тенденциялар, мавжуд ишлаб чиқариш сегментлари ва мавжуд истеъмолчилар туркумига боғлиқ. Кластер иштирокчилари ўртасида вужудга келувчи алоқалар асосида иқтисодий тараққиётни белгиловчи соғлом рақобат муҳити шаклланади.

Кластерларни шакллантиришдан мақсад – минтақаларда жойлашган бир хил соҳа корхоналарини ва улар билан ягона технологик занжирда бўлган таълим, илмий, инжиниринг, консалтинг, стандартлаштириш, сертификатлаштириш ва бошқа хизматларни уйғунлаштириш – инновацион ишлаб чиқаришни ташкил этиш асосида рақобатбардош товарлар яратишга йўналтиришдан иборатдир.

Жаҳондаги ривожланган мамлакатлар тажрибаси барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, инвестицион фаолиқни ва жозибадорликни ошириш, рақобатбардош товарлар ишлаб чиқаришда кластерларнинг ўрни юқори эканлигини кўрсатади. Жаҳон экспертларининг таъкидлашича, кластер механизмдан фойдаланиш бугунги кунга келиб, дунёнинг етакчи мамлакатларида иқтисодийнинг деярли 50 фоизини эгаллаган.

Илмий адабиётларда соҳа мутахассисларининг иқтисодий кластерлаштиришга иқтисодий рақобатбардошлигини ошириш қуроли сифатида эътибор қаратаётганлиги кластерларнинг самарадорлиги ва “эгиловчан”лиги билан изоҳланади. Кластерларнинг бу самарадорлиги ва эгиловчанлигини уларнинг иқтисодий фаолиятни ташкил этишнинг бошқа шакллариға нисбатан кўпгина устунликларға эға (1-чизма).

1-чизма. Кластер механизми тақдим этадиган афзалликлар¹.

Миллий иқтисодий кластерлаштириш иқтисодий ривожлантиришнинг бутунлай янги механизми эмас, балки аввалги ҳудудий ишлаб чиқариш мажмуасининг бошқача кўриниши бўлиб ҳисобланади. Миллий иқтисодийта кластерларни ташкил этиш, аслида, ишлаб чиқариш кучларини шакллантиришдаги ҳудудий ишлаб чиқариш услининг амалий механизмидир.

Бироқ, кластерлар фаолияти натижаларининг ундаги ҳар бир иштирокчининг фаолият самарадорлигиға боғлиқлиги, кластернинг бошқалар учун ёпиқ эканлиги, ундаги корхоналар эгиловчанлигининг пасайишиға сабаб бўлиши мумкинлиги каби камчиликлари ҳам мавжуд.

Бугунги кунда миллий иқтисодийта бу каби тузилмаларни ташкил этиш бўйича муайян тажриба тўпланган, аммо миллий инновацион тизимни яратиш ва ривожлантириш шароитида кластерлаштириш жараёни алоҳида аҳамият касб этади ҳамда бир бутун миллий инновацион тизимнинг таркибини ташкил этувчи инновацион тизимни шакллантириш механизми бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Е.А. Фияксел ва М.Г. Назаровларнинг қайд этишича, “инновацион кластер – бу инновациялар соҳасида фаолият кўрсатувчи, технологик ихтисослашувидан қатъий назар, ўзаро бир-бирини тўлдирувчи, жуғрофий жиҳатдан қўшни бўлган ва ўзаро бир-бириға боғлиқ бўлган компаниялар ва уларға алоқадор бўлган бошқа ташкилотлардан

¹ Илмий адабиётлардаги маълумотларни умумлаштириб муаллиф ишланмаси.

таркиб топган ҳамда кластернинг ҳар бир иштирокчиси ҳамда бутун бошли минтақа инновацион салоҳиятининг ривожланишига ёрдам берувчи гуруҳ”дир [4].

Инновацион кластерлар нафақат ҳудуд иқтисодиётини тараққий эттиришнинг самарали механизми бўлиб хизмат қилади, балки бизнес, фан ва давлат ўртасида самарали алоқалар бориши учун шароит ҳозирлайди. Амалиётдан маълум бўлишича, инновацион кластерларни ташкил этиш ҳисобига рақобатбардошликнинг энг юқори даражасига эришилади. Инновацион кластерни аниқлашда асосий жиҳат барча иштирокчиларда инновацион

синергиянинг мавжудлигидир. Ушбу синергия туфайли инновациялар яратилиши, капиталлашуви ва тарқалиши таъминланади.

Инновацион кластерни шакллантиришда давлат органлари кўмагида фан ва таълим ташкилотларининг ишлаб чиқарувчи корхоналар билан интеграцион алоқалари муҳим роль ўйнайди. Саноат салоҳиятини илмий-инновацион салоҳият билан қўллаб-қувватлаш ва мустаҳкамлаш учун инновацион инфратузилмани яратишга фаол ҳаракат қиладиган минтақаларда кластерлаштириш жараёни юқори даражада самара беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Захидов Г.Э. Ишлаб чиқаришни кластер усулида ташкил этиш ва бошқариш услубиёти. Монография // Т.: “Фан” 2016. 160 б.
2. Жўраев Т., Ҳамидов М. Ўзбекистонда агросаноат кластерларининг ривожланиши ва уларнинг қишлоқ хўжалиги тараққиётида тутган ўрни. “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий-электрон журнали, №2, 2019 й.
3. Раҳматов М.А., Зарипов Б.З. Кластер – интеграция, инновация ва иқтисодий ўсиш. Рисола. Т.: “Zamin Nashr” нашриёти, 2018 й. 164 б.
4. Фияксель Э.А., Назаров М.Г. Роль инновационного кластера в формировании РИС (региональной инновационной системы) // «Инновации». – СПб., 2009 г. №6 (128). – С.86-88.